

YOKSULLUK ve ÖZÜRLÜLÜK İLİŞKİSİ

Dr. Musa İkizoğlu

Özet: Yoksulluk ve özürlülük temel sosyal sorunlardan ikisidir. Her iki sorun da, ülkemizde yaygın olma özelliğine sahiptir. Yoksulluk ve özürlülüğün ortaya çıkması ve yaygınlaşmasında ilgili soruna özgü nedenlerden söz etmek mümkündür. Soruna özgü ortaya çıkış nedenlerine bakıldığında, özürlülüğün, yoksulluğun ortaya çıkmasında etkili olan nedenlerden biri olarak ifade edildiği bilinen bir gerçektir. Benzer şekilde, yoksulluk da, özürlülüğün ortaya çıkmasında etkili olan nedenlerden biri olarak ifade edilmektedir. Her iki sorun açısından da, karşılıklı bir neden-sonuç ilişkisi söz konusudur. Bu makalede, bu ilişki sürecine ilişkin önemli ayrıntılar ele alınmakta, her iki sorunun “neden” ve “sonuç” olma pozisyonlarının ortaya konması açısından vurgular yapılmaktadır. Bu sayede sosyal sorunlar arası etkileşim boyutu da tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: yoksulluk ve özürlülük ilişkisi, sosyal sorunlar arası etkileşim

Summary: Poverty and disability are two of the basic social problems and both of them are widespread in our country. It is possible to mention about the reasons of the related problems that cause the occurrence and diffusion of poverty and disability. When we take a look at the reasons of the appearances of the problem, it is observed that disability is an effective cause for the poverty to emerge. For both of the problems, a mutual cause and result relationship is a matter of fact.

In this article, important details about this relation process are being mentioned, and emphasizes are being made in the name of determining the two problems for both as “reason” and “result”. By this way, the dimension of influence among the social problems is also being discussed.

Key Words: relation of poverty and disability, interrelationships between social problems.

GİRİŞ

Hızlı gelişme ve değişme sürecinde her bireyin yaşam koşullarına gerektiği gibi ayak uydurması mümkün olamamaktadır. Gelişme ve değişmelere, insanların uyum sağlamasına yönelik gerekli önlemlerin alınmaması, geniş ölçüde çeşitli sosyal sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Yoksulluk, özürlülük, işsizlik, çarpık kentleşmeye bağlı gecekondu sorunu, yaşlılık, boşanma, korunmaya muhtaç çocuklar, çalışan çocuklar gibi birçok sosyal sorun, buna örnek olarak verilebilir.

Yoksulluk ve özürlülük, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, ülkemizde de yaygın ve önemli sosyal sorunların başında yer almaktadır.

Gerçekte, çoğu sosyal sorun, neden-sonuç açısından bakıldığında, birbirleri ile zincirleme ilişki içindedir. Bu durum sosyal sorunların doğasıyla yakından ilişkili bir durumdur. Yoksulluk ve özürlülük de, benzer şekilde, kendi aralarında neden-sonuç olma açısından zaman zaman yer değiştirerek, zincirleme ilişki sürecini kendi iç dinamikleri açısından yansıtabilmektedir. Doğal olarak, sosyal sorunların ortaya çıkışını tek bir nedene dayandırarak açıklamak, sağlıklı bir değerlendirme yapabilme açısından doğru değildir. Her sosyal sorunun ortaya çıkışı, genelde, birden fazla değişkene bağlı olarak açıklanabilir. Bu durum yoksulluk ve özürlülük sorunları açısından da böyledir. Yoksulluk ve özürlülüğü ortaya çıkaran birçok neden bulunmaktadır. Bununla beraber, yoksulluk ve özürlülük birbirleri açısından hem önemli nedenlerden birisi, hem de önemli sonuçlardan birisi olarak değerlendirilebilir. Çeşitli sosyal sorunlar, bu bakış açısı ile, rahatlıkla ikili gruplar olarak değerlendirmeye alınabilir. Bir sorun alanını ortadan kaldırmaya yönelik çabalar, dolayısıyla diğer sorun alanlarına da olumlu getiriler sağlayabilir. Bu sonuç, genelde ikili veya çoklu gruplar halinde, sorunların birbirleriyle ilişkilerinin değerlendirilmesinin yanlış bir uygulama ve düşünce süreci olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Buradaki ele alış, bu bakış açılarının bir ürünü olarak, yoksulluk ve özürlülük arasındaki ilişki ve etkileşim boyutunun tartışılması sürecidir. Toplumda özürlülüğün ortadan kalkması durumunda, yoksulluk sorununun ne yönde etkileneceği, yoksulluğun ortadan kalkması durumunda özürlülük sorunu açısından ne tür getirilerinin olacağı tartışılabilir. Bu tartışmanın sosyal sorunlar arası etkileşim boyutuna ilişkin süreci anlamak ve dinamikleri görebilmek açısından büyük yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

YOKSULLUK ve ÖZÜRLÜLÜK İLİŞKİSİNE YÖNELİK TARTIŞMA BOYUTU

Konuyu içerik açısından daha iyi tartışabilmek için, yoksulluk ve özürlülük kavramlarının ayrı ayrı tanımlanması önemli katkı sağlayacaktır. Ayrıca yoksulluğun özürlülük, özürlülüğün yoksulluk sorunu açısından neden-sonuç olma konumlarını net görebilmek önem taşımaktadır. Bu durumda yoksulluğun nedenlerinden birisi olarak özürlülük boyutunu, özürlülüğün nedenlerinden birisi olarak da yoksulluk boyutunu açıklamak gerekmektedir.

Yoksulluk, çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. En yaygın kabul gören tanımlama şekli, yoksulluğun kategorileştirilerek mutlak ve görelî yoksulluk olarak tanımlanmasıdır.

Drewnowski (2), Harker ve Oppenheim (4) ve Alcock (1) yoksulluğu birbirine benzer şekilde mutlak (absolute) ve görelî (relative) yoksulluk olarak ele almışlar ve tanımlamışlardır. Drewnowski (2) diğerlerinden farklı olarak ayrıca sübjektif yoksulluğu da tanımlamıştır.

Mutlak yoksulluk, yaşamını sağlamaya yönelik geçimini veya yaşamındaki gerekli temel ihtiyaçlarını (beslenme, giyinme, barınma vb.) karşılayamama durumudur. Görelî yoksulluk, belirli bir toplumun tüm üyelerinin yaşam standartları ile ilişkili olarak belirlenebilen, bir kesimin yaşam standardının diğerininkine göre düşük olduğu farz edilen bir durumdur. Görelî yoksulluk gelir eşitsizliğine dayanan bir sonuçtur. Sübjektif yoksulluk ise bir kimsenin ihtiyaçlarını yeteri kadar karşılayıp karşılayamadığına ilişkin sahip olduğu düşünceye göre, yoksul olduğu veya yoksul olmadığına ilişkin fikridir.

Özürlülük ise, eş anlamlı diğer kavram olan sakatlık kavramı kullanılarak, 1981 Sakatlar Yılı nedeniyle “Sakatların Tanımı ve Sayımı Alt Komisyonu” tarafından şöyle tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, “bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal özelliklerinde muayyen bir oranda ve sürekli olarak işlev (fonksiyon) kaybı veya bozukluğu sonucu, normal yaşamın gereklerine uyamama durumuna sakatlık, bu durumdaki kişiye sakat denilmektedir” (3).

Yoksulluk ve özürlülüğün tanımlarından sonra her iki sorunun, neden ve sonuç olma pozisyonlarına bakmakta yarar görülmektedir.

Zastrow (1992), yoksulluğun oluşmasında olası nedenleri kapsamlı bir liste halinde verirken, fiziksel ve zihinsel özürleri de dahil etmiştir (7). Bu

durum, yoksulluğun ortaya çıkmasında özürllülüğün de önemli bir neden olarak görüldüğünü açıklayan bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Yoksulluğun ortaya çıkışını, “bireysel” ve “toplumsal” nedenler olarak ayırdığımızda, özürllülük yoksulluğu ortaya çıkaran bireysel nedenler kategorisinde ele alınabilir.

Fiziksel özre bağılı ortaya çıkan fonksiyon kaybı, hareket sınırlılığı, fiziksel güç azalması vb. nedenlerle bireyin özürllü olmayan bir birey gibi fiziğe dayanan, hareket bolluğuna dayanan, fiziksel güce dayanan işleri tam randımanla yapması çoğu zaman uzak bir ihtimaldir. Burada fiziksel özürllü bireyin çalışma gücü kaybı söz konusudur. Bu kayıp, çeşitli oranlarda olabilir. Ayrıca işitme, konuşma, görme ve ortopedik özür türlerine göre de, çeşitli çalışma gücü kayıplarından söz etmek mümkündür. Zeka özürllü bir bireyin de zeka özürünün türüne göre değişik nedenlerle mantıklı düşünme, analiz-sentez yapma, sağlıklı kararlar alma, tek düze olmayan, düşünmeyi ve karar alma süreçlerini gerektiren işleri yapması, büyük ölçüde etkilenmektedir. Ele alınan bireysel özel durum ve bu özel durumun kendine has özelliklerinden kaynaklı nedenlerle, özürllü bireylerin iyi gelir getirici bir işte çalışması bir yana, çoğu zaman az da olsa gelir elde edici bir iş bulup çalışması bile çok zor olmaktadır. Çalışanlar ise, çoğu zaman yaşamını zorluklar içinde sürdürmeye yetecek kadar gelir elde etmektedir. Tüm bu sorunlar, ülkemiz şartlarında toplumsal korumanın işlevsel kılınamamasıyla da yakından ilişkilidir.

İnsani hizmet programlarının amaçlarının ele alındığı üç temel alan, toplumsal koruma (social care), sosyal kontrol (social control) ve rehabilitasyon (rehabilitation)’dur. Bu programların temel amacı müracaatçı yararlıdır. Tam olarak misyonu, bireylerin yaşam kalitelerini geliştirmek, zorluk çeken ve yardıma ihtiyaç duyan insanlara yardımcı olmaktır. Yoksul ve özürllü bireyler de bu tür insanlar kapsamında sayılmıştır (6).

R. Morris (Akt. 6)’e göre, toplumsal korumanın, insanların durumlarının değişmesine yönelik yönlendirmesi vardır. Öncelikli amacı, pozitif (olumlu) sosyal çevrelerin yaratılmasıdır.

Torczyner and Pare (Akt. 6), Ewalt and Honeyfield (Akt. 6)’e göre toplumsal koruma, işe yarar somut kaynakları (tıbbi bakım, para, barınak ve iş gibi) sağlama çabasını içermektedir. Toplumsal koruma

özürlü olan bireyler için “en az kısıtlayıcı” olan çevreyi sağlama çabasını da içerir.

“Toplumsal korumanın” hedefi, bir toplumda, özürlü ya da benzer sorunları olan kişilerin, doğal ortamlarında yaşamlarını sağlayabilecekleri olanakları yaratmaktır. Toplumun normalizasyon olgusu içinde özürlülerin sıkıntısız yaşatılması, ihtiyaçlarına yönelik korunmalarının sağlanmasına çalışılmaktadır. Tedavi sürecinde özürlüleri toplumdan soyutlamak uygun değildir. Çünkü kurumsallaşma ile en iyi hizmetler verilse bile, onların topluma yabancılaşmaları sorunu ortaya çıkmakta ve toplumla bütünleşmelerine engel olunmaktadır. Önemli olan kurum bakımının süreklilik taşıması ve toplumdan kopuk olmamasıdır.

Özürlüler açısından, genellikle olumlu sosyal çevrenin yaratılmaması, çevresel kısıtlılıkların ortadan kaldırılmaması, yeterli tıbbi bakım, psikolojik, sosyal ve mesleki rehabilitasyonun sağlanamaması, para, barınak ve iş gibi somut kaynakların yeterince veya hiç sağlanamaması öncelikli yaşanan en önemli sorunlardır. Özürlüler için toplumsal korumanın ve rehabilitasyonun işlevsel kılınamaması, yetersiz kalması, onların olumsuz yaşam şartları içinde, fırsat eşitliğinden yoksun ve üretken bireyler statüsüne ulaşmadan yaşamlarına, dolayısıyla daha da yoksullaşmalarına ve yoksulluğun istikrarlı bir şekilde sürmesine yol açmaktadır. Böylece özürlüler de yoksul bireyler arasına katılmakta, sonuç itibarıyla özürlülük de yoksulluğu ortaya çıkaran nedenlerden biri olmaktadır. Tabi ki süreç içinde ele aldığımız bu neden sonuç ilişkisi bağlantısı, çok ağır özürlüler ve yatağa bağlı özürlüler için farklı olacaktır. Çünkü, onların yaşam içinde önemli hareket sınırlılıkları ve bağımsız karar alma, kendi başına yaşamlarını sürdürebilme sınırlılıkları ve mutlaka bir bakıcıya, yardımcıya muhtaç olma durumları vardır. Özürlülerin tıbbi, psikolojik, sosyal ve mesleki rehabilitasyonlarının sağlanması için daha etkili ve işlevsel tedbirlerin alınması gereklidir. Bu uygulama ve tedbirler bütünlüğü, özürlü bireylerin yaşamını devam ettirme çabasında ve azminde olmaları, tıbbi, psikolojik, sosyal ve mesleki açılardan gelebilecekleri en iyi noktaya gelmiş bireyler olarak toplumla bütünleşebilmeleri, yoksullukla başa çıkabilen, kendine yeten, güvenen, üretken bireyler olarak yer alabilmeleri açısından temel gerekliliktir.

Özürlülüğün tedavisi sürecinde yapılan toplu ve yüklü miktardaki harcamalar da varolan birikimleri ve mal varlığını eritmesi yoluyla

yoksulluğa yol açabilmekte, hatta yoksulluğu daha da derinleştirebilmektedir. Özürllülüğün tedavisi süreci, özellikle sosyal güvencesi ve yeterli geliri olmayan özürllü bireyler için, olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Olumsuzlukların etkisini ortadan kaldırmak için, bu imkansızlıkların üzerinde önemle durulmalı ve özürllü bireylere tedavi sürecinde destek olunmalıdır. Çünkü bu desteğin sağlanmaması durumunda, ağır yoksulluk şartları nedeniyle tedavi hizmetinden yeterince yararlanamamaya bağlı olarak özür durumu daha da ağırlaşacak, yaşamı büsbütün etkiler bir konuma ulaşabilecektir.

Yoksulluk da özürllülüğün ortaya çıkmasında etkili olan nedenlerden biridir. Örneğin, zeka özürlünün nedenlerini üç grupta toplamak mümkündür: Bunlar; 1. kalıtsal nedenler, 2. organik faktörlere bağlı nedenler ve üçüncüsü de sosyo-ekonomik, kültürel ve çevresel nedenlerdir (3). Görüldüğü gibi burada özürllülüğü ortaya çıkaran, kalıtsal ve organik faktörlere bağlı birçok nedenin yanı sıra, sosyo-ekonomik faktörlerin özürllülüğü ortaya çıkarması yönünden etkisi de ayrıca vurgulanmaktadır. Sonuç itibarıyla, sosyo-ekonomik değerlendirme kapsamında ele alabileceğimiz yoksulluk sorununun, zeka özürlünün nedenlerinden biri olarak öne çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Benzer şekilde, ortopedik özürlü, konuşma, işitme ve görme özürlülerinin ortaya çıkmasında da yoksul şartlar altında yaşamının dolaylı ya da dolaysız birçok etkisi söz konusudur. Zeka özürlünü ortaya çıkaran sosyo-ekonomik, kültürel ve çevresel nedenler açıklanırken, anne rahminde döllenmiş yumurtanın normal olarak gelişmesinin onu sarmalayan çevresel şartlara bağlı olduğu, bunun için annenin fetüsün normal gelişmesi için gereken önlemi alması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca uygun şekilde beslenme, sağlık önlemlerini alma ve uygun şekilde doğum yapmanın sosyo-ekonomik durumla çok yakından ilişkisi olduğu da vurgulanmaktadır (3). Yani burada ön plana çıkarılan konu, sağlıklı doğum yapabilme ve özürsüz çocuk dünyaya getirebilme açısından, doğum öncesi uygun tedbirleri almanın mutlak şart olduğu vurgulanmaktadır. Bu şartı yerine getirebilmenin de büyük ölçüde varlıklı, eğitilmiş, bilinçli olmakla mümkün olabileceği, yoksul, eğitimsiz ve bilinçsiz olmakla da olumsuz etkilenebileceği, dolayısıyla özürllü çocukların doğabileceğine ilişkin bir ön kabul söz konusudur.

Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası birçok nedene bağlı olarak ortaya çıkan ortopedik, konuşma, işitme ve görme özürlülerinin de, doğum öncesi uygun tedbirlerin alınması yoluyla engellenebileceği, yoksulluk

şartları nedeniyle doğum öncesi uygun tedbirleri alamamaya bağlı bu özürlerin ortaya çıkma olasılığının yüksek olduğu söylenebilir. Yani kısaca söylemek gerekirse, yoksulluk şartları içinde yaşamaya bağlı uygun, sağlıklı bir hamilelik döneminin geçirilmemesi özür gruplarına göre değişen oranlarda olmakla birlikte hemen hemen bütün özür gruplarının ortaya çıkışında büyük ölçüde etkili olmaktadır.

Zeka özrü ile sosyal ve ekonomik çevre arasındaki ilişkiyi ortaya koymak üzere araştırmalar yapılmakta ve araştırmalar sonucunda sosyal ve ekonomik çevrenin zekanın gelişiminde büyük ölçüde etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmalar sonucunda zeka özürlü çocukların genellikle yoksul, arzu edilmeyen, bir çocuğun gelişimi için gerekli asgari olanaklardan yoksun olan çevrelerde yaşadığı belirlenmiştir. Bu nedenle sosyal ve ekonomik şartların uygunsuzluğu ve yetersizliğinin, buralarda yaşayan insanların bedensel, sosyal ve zihin gelişimini olumsuz etkileyen çok önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir (3).

Tüm bu tartışmalar çerçevesinde görüleceği gibi özürlülük, yoksulluğun ortaya çıkması açısından, yoksulluk özürlülüğün ortaya çıkması açısından etkili nedenlerden biridir.

Günümüz şartlarında yoksul bireylerin, yaşam kalitelerinin düşüklüğüne bağlı olarak, çeşitli sorunları yaşamaları kaçınılmaz görülmektedir. Yoksul bireyler topluma yönelik eğitim, sağlık vb. genel hizmetlerden yeterince faydalanamamakta, bu nedenle de yaşamlarında çeşitli sosyal risklerle karşı karşıya kalma ihtimalleri çok yüksek olmaktadır. Nitekim İkizoğlu (5)'nin yaptığı araştırmada, yoksul ve muhtaçlığına bağlı olarak başlıca üç değişik sosyal yardım programından faydalanan toplam 216 kişinin % 23.1'i özürlü olduğunu ifade etmiştir. Aynı araştırmada, çalışmayan bireylerin % 13.1'i çalışmama nedeni olarak özürlü olmayı öne sürmüştür. Ayrıca bu araştırmada da, yoksul olmanın nedenleri arasında, diğer nedenlerin yanı sıra, özürlü olma da ifade edilmiştir. Bu araştırmada ayrıca diğer özürlü olmayan yoksul bireyler gibi özürlü yoksul bireyler de, aldıkları sosyal yardımları yeterli bulmamıştır.

Eğitim seviyelerinin düşüklüğüne bağlı olarak yeterli gelir getirici bir işte çalışamayan, işsiz olan, sosyal güvencesi olmayan bireylerin kendilerinin, eşlerinin ve çocuklarının sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamaması, çocuklarının yeterli eğitimi alamaması gündeme gelmektedir. Örneğin; zor şartlar altında yaşayan bir hamile annenin, kötü sağlık koşullarına sahip ortamda yaşamasına bağlı geçirdiği

bulaşıcı hastalıklar veya yeterli imkanlara sahip olmamaya bağlı yeterli beslenememesi, doktor kontrollerini yeterince yaptıramamasına sıklıkla rastlanmaktadır. Yoksulluk vb. nedenlerle ortaya çıkan eğitim seviyesinin düşüklüğüne bağlı bilinçli bir hamilelik dönemi geçirememesi, güç şartlarda yaşama koşullarına bağlı geçirilen travmalar, kazalar vb. nedenlerle özürllülük ihtimalinin artması, hatta ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Yine yoksulluğun getirdiği eğitimsizliğe, bilinçsizliğe ve bazı inanışlara ve mecburiyetlere bağlı akraba evlilikleri de özürllülüğe zemin hazırlamaktadır. Görüldüğü gibi, yoksul zor şartlar altında yaşama, özürllülük riskini arttırmakta, hatta özürllü bireylerin saydığımız nedenlerle artmasına neden olmaktadır.

Temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak düzeyde dahi bir gelire sahip olmayan özürllü bireylerin çoğu zaman mutlak yoksulluk içinde yer aldıklarını düşünmek yanlış olmayacaktır. Yatalak ve ağır zeka özürllülerin kimsesinin olmadığı düşünüldüğünde, hatta hiçbir işe sahip olamayan, işe giremeyen ve yine bakacak kimsesi olmayan kısmi fiziksel özürllüler için bile, mutlak yoksulluk içinde olma yani yeme içme, giyinme, barınma vb. temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu söz konusudur. Hatta ailelerinin olması durumunda bile, ifade edilen özür gruplarındaki bireyler, ailesel şartların elvermemesi nedeniyle, tüm aile üyeleri ile birlikte mutlak yoksulluk içinde olabilirler. Bu durumdaki özürllülerin, toplumsal korumadan faydalanmadan, yaşamını sürdürmesi, kendisini gerçekleştirme yolunda ilerlemesi, kendine güvenmesi, insani şartlar altında yaşayabilmesi uzak ihtimaldir.

Görelî yoksulluk bakış açısına göre değerlendirdiğimizde, mutlak yoksullar dışında kalan özürllülerin çalışmalarına rağmen çok fazla gelire sahip olmadıkları, yanında kaldıkları aile ve yakınlarının da fazla gelirinin bulunmadığı ve bu nedenle toplumun diğer kesimlerine göre daha düşük bir yaşam standardı içinde yer aldıkları söylenebilir. Bu durumda, ailesinin desteğini alan veya kendi kazancı ile ayakta duran özürllü birey, doğal olarak temel ihtiyaçlarını karşılamasına rağmen, kısıtlı yaşam imkanları çerçevesinde bazen özür durumunun da etkisiyle evlenememekte, bir aile kuramamakta veya kurmuş olsa bile sürdürmekte çok zorlanmaktadır. Örneğin çocuklarına, sahip olduğu yetersiz yaşam koşulları nedeniyle, yeterli eğitim, sağlık vb. hizmetlerden yararlanma olanağını tam anlamıyla sağlayamamakta ve bu nedenle bir kısır döngü içine sürüklenmektedir. Güç koşullar altında dünyaya gelen bir çocuğun da, yukarıda ifade edilen nedenlerle özürllü olma ihtimali de bulunmaktadır. Tabi ki bu süreç, görelî yoksulluğun yanı

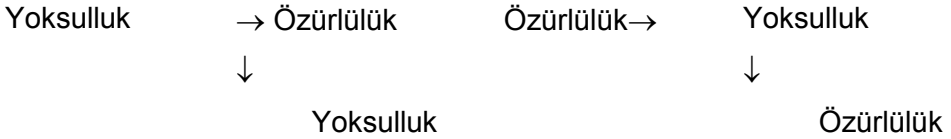
sıra, mutlak yoksulluk için de düşünülebilir. İkisi arasındaki en önemli fark, göreceli yoksul özürli bireyin kendisinin ve ailesinin temel ihtiyaçlarını yaşamını sürdürmeye yetecek kadar karşılayabilmesidir.

Sübjektif yoksulluk bakış açısına göre, özürli bireyler kendilerini, diğer özürli olmayan çalışan, üreten bireylere göre, ihtiyaçlarını onlar kadar karşılayamayan, daha düşük yaşam standardına sahip ve buna bağlı olarak da düşük statüde değerlendirmeleri ve kendilerini yoksul görmeleri söz konusu olabilir. Özürli birey geçimini sağlayan, yaşamını sürdüren, üreten bir birey olsa bile, özürli olmayıp eşdeğer yaşam şartlarına sahip bir bireye göre kendisini, özürsüzlüğünün getirdiği psikolojik şartlara ve etkilere bağlı olarak, sübjektif yoksulluk değerlendirmesiyle daha yoksul olarak değerlendirebilir.

Mutlak yoksul konumundaki özürli bir birey için sosyal yardım programlarına duyulan ihtiyaç açıktır. Ulusal ve uluslararası mevzuat kapsamında özürli bireylere çok çeşitli destek, yardım ve haklar sağlanmaktadır. Ancak bu destek, yardım ve hakların, özürli bireyin temel ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılar nitelikte, özrü elveriyorsa üretken, kendi ayakları üzerinde duran, sorunlarını aşmış, kendine güvenen bir birey olarak toplumda yerini alması ve dolayısıyla toplumla bütünleşmesini sağlamayı teşvik eder nitelikte olmalıdır. Her açıdan rehabilitasyonu gerçekleşmiş, toplumsal koruma sağlanarak desteklenmiş, çalışıp üretmesine özrü müsaade eden özürsüzlüğün, sahip olduğu imkanlarla, sorunlarını aşması, kendine güvenen ve yeten bir birey olarak normal şartlarda kendine bir yaşam temin etmesi daha kolay olacaktır. Tabi ki bu özürli birey, içinde bulunduğu özür durumu ve toplumsal değer yargıları nedeniyle belli sınırları çoğu zaman aşamayacaktır. Ancak en azından başkalarına muhtaç olmadan yaşayacak, bir aile kurabilecek, dünyaya gelen çocuklarına asgari yaşam standardı veya biraz üstü bir yaşam sağlama çabası içinde olabilecektir. Aksi halde, mutlak yoksul bir birey konumunda, ömür boyu aile bakımına, sosyal yardıma yani kısaca yaşamını sürdürebilmesi için dışarıdan uzatılan bir ele sürekli bağımlı olacaktır. Tabi ki bu durum yatağa bağımlı özürli bir kimse ile ağır zeka özürli bireyler için kaçınılmaz gibi görünmektedir. Ancak, özürli bireylerin özür durumu ne kadar ağır olursa olsun, durumlarına uygun olarak onları üretken ve işlevsel kılma çabaları, özürsüzlüğün toplumla bütünleşmesi ve ruh sağlığını sağlama açısından büyük önem taşımaktadır. O zaman özürsüzlüğe yeterli tıbbi bakım, para, barınak, eğitim, iş vb. somut kaynaklar sağlanırsa toplumsal koruma çabası başarıyla

sonuçlandırılmış olur. Ayrıca aldığı destekle, yeterli bir eğitime sahip olan, aldığı eğitimi ve eğitime bağlı bilinç düzeyini yaşam koşullarını geliştirmeye aktaran, eğitimine bağlı olarak yeterli gelir getirici bir iş imkanına sahip olan, üretken, kendine güvenen, gelecek nesillere de iyi hayat koşulları sağlama çabası içine giren özürlü bireyler ortaya çıkarılabilir. Ortaya çıkan sonuç da tıbbi, psikolojik, sosyal ve mesleki rehabilitasyonun yanı sıra toplumsal koruma çabalarının bir ürünü olacaktır. Özürlü birey birikmiş mal varlığına veya sermayeye sahip olmayan, eğitim seviyesi düşük, yoksul bir aileden gelen, yalnız ve desteksiz vb. özelliklere sahip özürlü bir bireyin sınırlı yaşam standartlarının üzerine çıkması zor görünmektedir. Bu nedenle de özürlülüğe bağlı yoksulluk, tekrar yoksulluğa bağlı özürlü olma riski, zincirleme olarak ortaya çıkmakta ve gelecek nesiller için de bir kısır döngü olarak sürüp gitmektedir.

Tartışma boyutunda görülmektedir ki yoksulluk, eğitimsizlik, özürlülük gibi sorunlar sürekli bir etkileşim içindedir. Sosyal sorunlar arası etkileşimin boyutlarını incelemek, çoklu değişken analizini, bunların birbirleri üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin sonuçlarını görmeyi, değerlendirmeyi, kısaca bütüncü bir bakış açısını gerektirir. Yine tartışma boyutunda görülmektedir ki yoksulluk ve özürlülük sorunları bir neden konumunda diğer sorunu sonuç olarak ortaya çıkarmakta (örneğin; yoksulluk özürlülüğü ortaya çıkarmakta), ortaya çıkan sonuç (özürlülük) da tekrar bir neden konumunda yoksulluğa yol açabilmektedir. Bu işleyişte birçok değişken de işe dahil olmakla beraber, yoksulluk ve özürlülük kendi konumlarında çoğu zaman öncü değişkenler olabilmektedir. İfade edilen düşünceler ve ortaya konan değerlendirmeler, tartışmalar; yoksulluğun ortaya çıkmasında özürlülük değişkeninin diğer neden konumundaki değişkenlerin önüne geçerek en etkili değişken olması, aynı şekilde özürlülüğün ortaya çıkmasında yoksulluk değişkeninin diğer neden konumundaki değişkenlerin önüne geçerek en etkili değişken olduğu durumlar için geçerlidir. Yoksa daha önce de ifade edildiği gibi, yoksulluk sadece özürlülüğe, özürlülük de sadece yoksulluğa bağlı ortaya çıkan sorunlar değildir. Yoksulluk ve özürlülüğün neden ve sonuç olma pozisyonlarına ilişkin kısır döngü aşağıda görülmektedir:

SONUÇ

Sosyal sorunlar genelde iç içe geçmiş bir özelliğe sahiptir. Genelde ortaya çıkış nedenleri ve insanlar üzerindeki etkilerinin incelenmesi sürecinde, karmaşık bir yapıya ve kendileri dışındaki diğer sorunlarla da zincirleme bir ilişki sürecine sahip oldukları açıkça görülmektedir. Ortaya çıkış nedeni olarak genelde birden fazla nedene bağlı olmaları dolayısıyla, bütüncü bir bakış açısıyla sorunu ele alma ve sorunun çözümüne yönelik olarak da, kaynak ve hizmetleri bu çerçevede yönlendirme büyük önem taşımaktadır. Tabi ki tüm bu gerçekliklere rağmen, öncelik sıralaması yerine, sorunların eş zamanlı olarak birlikte ele alınması, düşünülmesi yaklaşımı da çoğu zaman kabul gören bir yaklaşım olarak benimsenmelidir. Haliyle bazı sorunların ön plana geçirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu gibi durumlarda sorunlardan birinde sağlanacak öncelikli ilerleme, diğer sorun veya sorunların çözümünde de bir ilerleme ve katkı sağlayacaktır. Bu durum yoksulluk ve özürlülük için de böyledir.

Sonuç itibarıyla yoksulluk ve özürlülük sorunları, birbiri için neden olabildiği gibi biri diğerinin sonucu da olabilmektedir. Bu iki sorun, sosyal sorunların karmaşık yapılarının doğası gereği, bir soruna yol açma açısından tek neden ve tek sonuç konumunda değildir. Ancak diğer neden olarak ortaya çıkan değişkenlerin önüne geçerek, bazı zamanlarda birbirlerini ortaya çıkarma açısından daha önemli konuma geçebilmektedirler. Sonuç itibarıyla de özürlülük yoksulluğu, yoksulluk özürlülüğü kendine has gelişim dinamikleriyle belirli konumlarda önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Bu nedenlere bağlı olarak da, yoksulluk ve özürlülük gerek sosyal sorunların çoklu ele alınması sürecinde, gerekse yalnızca ikisinin birbirlerini etkileme boyutlarını ortaya koymak açısından ele alınmaları sürecinde birbirleriyle yakından ilişkili olan ve önemli neden sonuç bağlarına sahip olan iki sosyal sorundur. Yoksulluk ve özürlülüğün birbirlerini ortaya çıkarma dinamikleri incelendiği kadarıyla, sosyal sorunlar arası etkileşim boyutunun çoklu değişken analizi ve bütüncü yaklaşım çerçevesinde ele alınmasının gerekliliği görülmekte, gerçekleri ve ilişkiler ağını sağlıklı ortaya çıkarabilme açısından büyük önem taşımaktadır. Sosyal sorunlar arası etkileşim boyutunun çoklu

değişken analizi ve bütüncü yaklaşım çerçevesinde ele alınması ve önemsenmesi yoluyla ayrıca onları ortaya çıkaran diğer neden değişkenlerinin yanında, birbirlerini ortaya çıkarma açısından, yoksulluk ve özürlülüğün ne kadar büyüklükte ve öncelikli öneme sahip olduklarını anlamak daha da kolaylaşacaktır.

KAYNAKÇA

1. Alcock, P. **Poverty and State Support**. Second Impression. Longman, London and New York, 1989.
2. Drewnowski, J. "Poverty: Its Meaning and Measurement," Development and Change. 8, 2: 1-25, 1977.
3. Enç, Mithat, Doğan Çağlar ve Yahya Özsoy. **Özel Eğitime Giriş**. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 156, 1987.
4. Harker L. and C. Oppenheim. **Poverty the Facts**. Revised and Update Third Edition. Child Poverty Action Group, 1996.
5. İkizoğlu, Musa. "Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesi'nde Ampirik Bir Araştırma." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.
6. Neugeboren, B. **Organization, Policy, and Practice in the Human Services**. Longman, New York/London, 1985.
7. Zastrow, C. **Social Problems Issues and Solutions**. Third Edition. Nelson-Hall Publishers/Chicago, 1992.